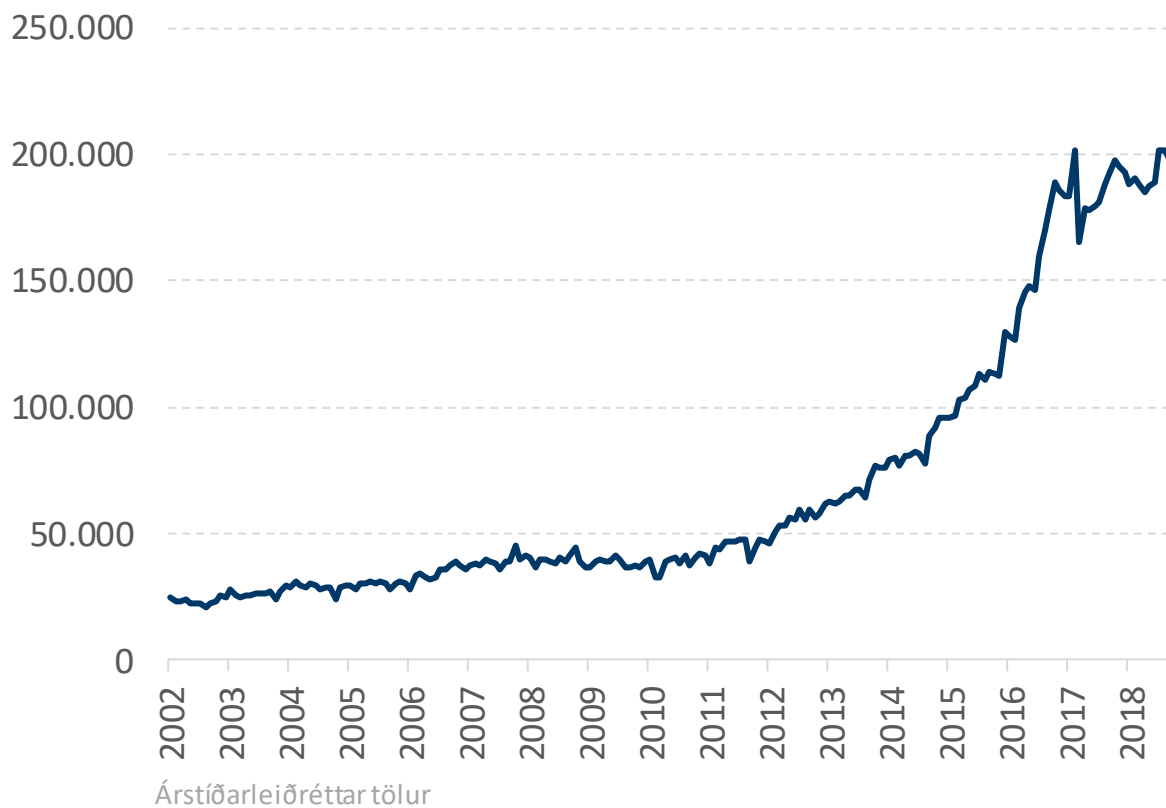

- Svigrúm til launahækkana
- Ungt fólk á vinnumarkaði
- Samanburður hagvísu
- Launamunur kynjanna á heimsvísu

HAGTÖLUR VR	
Meðalheildarlaun VR	606.177 kr.
Launavísitala VR, breyting seinustu 12 mánuði	3,5%
Kaupmáttarvísitala VR, breyting seinustu 12 mánuði	1,3%
Atvinnuleysi félagsmanna VR	2,0%
Fjöldi félagsmanna VR	36.180

Fjöldi erlendra ferðamanna

Efnahagsyfirlit VR er gefið út í tengslum við mánaðarlega stjórnarfundir félagsins. Yfirlitið er samantekt á hagtolum og öðru efni sem tengist vinnumarkaðs- og kjaramálum og er tilgangurinn að upplýsa og fræða félagsmenn um stöðu þjóðhagsmála hverju sinni.

Svigrúm til launahækkana

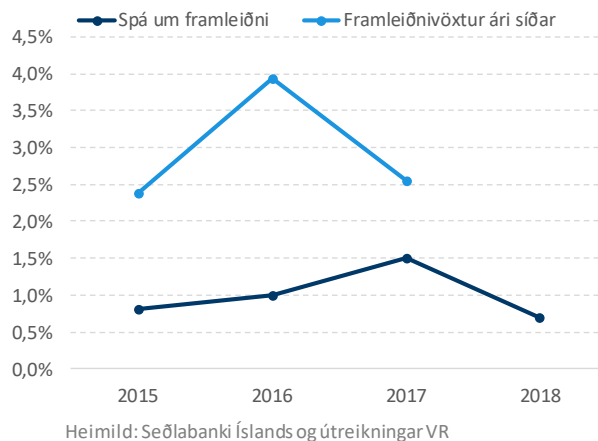
Í kringum endurnýjun kjarasamninga hér á landi er alla jafna talað um svigrúm til launahækkana. Svigrúm getur verið metið með misjöfnum hætti þó þumalputtaregla hagfræðinnar sé að leggja saman spá um breytingu á framleiðni og 2,5% verðbólguþröð Seðlabankans. Sé gert ráð fyrir því að framleiðni aukist um 1,5% er talað um svigrúm upp á 4%. Margt getur þó unnið með eða á móti svigrúminu.

Spár um þróun framleiðni hafa ekki alltaf raungerst. Undanfarin ár hefur vöxtur framleiðni verið mun meiri en spár gerðu ráð fyrir. Þ.e. svigrúmið var meira en almennt var talið. Mynd 1 sýnir spá um framleiðni eitt ár fram í tímann. Spáin er síðan borin saman við hver framleiðnivöxturinn var í raun og veru. Undanfarin ár hefur framleiðni verið vanspáð og þar af leiðandi hefur svigrúm til launahækkana verið vanmetið.

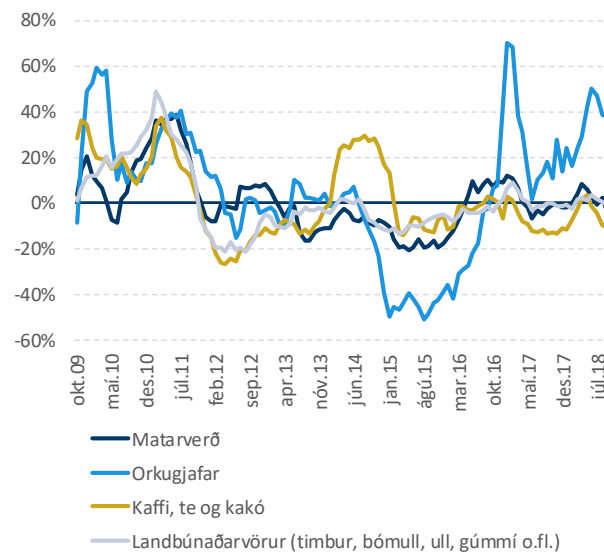
Aðrir áhrifabættir geta unnið með eða á móti áhrifum launahækkana¹. Í kjarasamningum 2011 vann hrávöruverð á móti og keyrði upp verðbólgu á þeim tíma auk þess sem krónan veiktist lítillega. Í samningunum 2015 lækkaði hrávöruverð og vann með í því að halda verðbólgu niðri á móti hækkun fasteignaverðs auk þess sem krónan styrktist umtalsvert á tímabilinu 2015 – 2017. Töluverðar sveiflur hafa verið í olíuverði en fram til október 2018 hafði olíuverð hækkað töluvert undanfarin ár. Frá byrjun október 2018 hefur olíuverð hins vegar verið í frjálsum falli og lækkað um fjórðung. Nokkrar sveiflur eru á öðrum hrávörum en breytingarnar þó litlar. Þá veiktist gengi krónunnar um 7,5% í október 2018 m.v. október 2017. Upplýsingar um hrávöruverð eru sýndar á mynd 4.

Það eru því vísbendingar um að verðbólga muni aukast á næstunni alveg óháð niðurstöðu kjarasamninga. Hrávöruverð og gengi krónunnar munu ráða miklu þar um.

Mynd 1 – Vöxtur framleiðni og spá um framleiðnivöxt.

Mynd 2 – Ársbreyting á hrávöruverði.

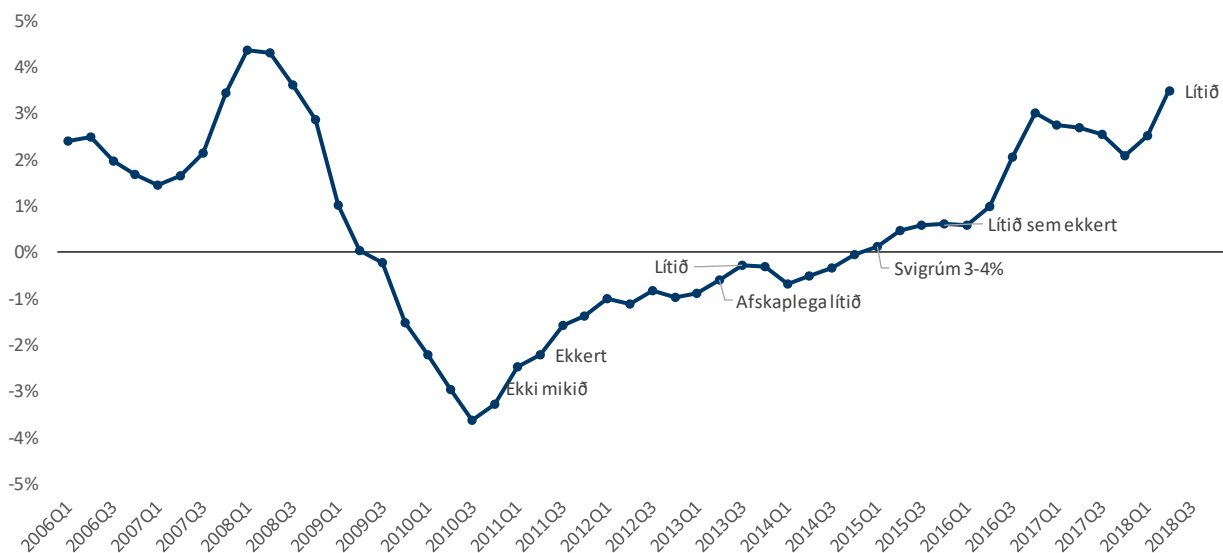
¹ Með áhrifum launahækkana er ekki aðeins átt við hugsanleg áhrif á verðbólgu heldur einnig áhrif á atvinnuleysi, hagnað fyrirtækja o.s.frv.

Svigrúm til launahækkana getur verið mismikið og fer eftir stöðu efnahags- og atvinnulífsins hverju sinni. Þetta fer þó ekki alltaf saman. Í niðursveiflu getur launahækkun verið mikilvæg til að koma neyslu, og þannig hjólum efnahagslífsins, af stað. Á þeim tíma getur þó svigrúm fyrirtækja verið minna en þegar vel árar. Þegar vel árar ættu fyrirtæki frekar að ráða við launahækkanir en vegna spennu í efnahagslífinu getur launahækkun virkað sem olía á eldinn og aukið enn á uppsveifluna.

Það er fróðlegt að skoða hvernig Samtök atvinnulífsins horfa á stöðuna hverju sinni. Á mynd 3 er sýnd íslenska hagsveiflan. Inn í myndinni má sjá afstöðu samtakanna til svigrúms til launahækkana, allt frá kjarasamningunum 2011. Svo virðist vera að það breyti litlu hvort djúp kreppa sé á Íslandi eða mikið góðæri, það er nánast aldrei svigrúm til launahækkana.

Í ársbyrjun 2015 töluðu samtökin um 3-4% svigrúm. Stuttu síðar á sama ári koma fram að svigrúm væri háð framleiðni aukningu sem hafði aukist lítið sem ekkert.

Mynd 3 – Íslenska hagsveiflan og svigrúm til launahækkana að mati Samtaka atvinnulífsins.

Heimild: Seðlabanki Íslands, heimasíða Samtaka atvinnulífsins, greinar og viðtöl í Morgunblaðinu við forsvarsmenn Samtaka atvinnulífsins

Yngri og eldri á vinnumarkaði

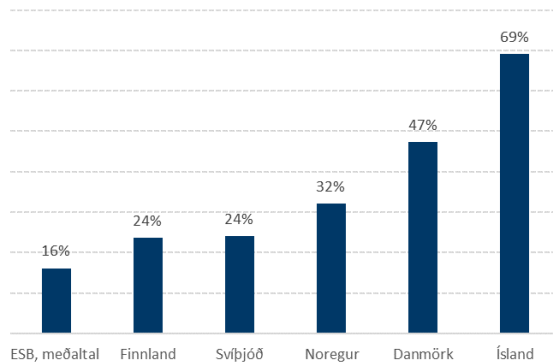
Í Efnahagsyfirliti VR í október 2018 var fjallað um starfsævina en hún er umtalsvert lengri á Íslandi en á hinum Norðurlöndunum. Niðurstöðurnar byggja á tölum evrópsku hagstofunnar sem Hagstofa Íslands á í samstarfi við.

Ein ástæða þess að starfsævi Íslendinga er lengri er sú staðreynd að algengara er að íslensk börn og ungmenni vinni en jafnaldrar þeirra á hinum Norðurlöndunum. Mynd 4 sýnir hlutfall ungmenna 15 til 19 ára á vinnumarkaði, en hér er miðað við vinnu í a.m.k. eina klukkustund í tiltekinni viðmiðunarviku á árinu 2017. Um 69% ungmenna á þessum aldri unnu í viðmiðunarvikunni á Íslandi en um 16% að meðaltali í ríkjum Evrópusambandsins. Myndin sýnir jafnframt að vinna ungmenna er algengari á Norðurlöndum en almennt í Evrópu.

Samkvæmt nýrri skýrslu Hagstofunnar um [börn á vinnumarkaði](#) byrja íslensk börn ung að vinna. Árið 2017 voru 56% 16 ára barna starfandi en 10% 13 ára barna. Börn yngri en 13 ára mega ekki vinna nema með leyfi frá Vinnueftirliti ríkisins. Miðað er við vinnu í a.m.k. eina klst. í viðmiðunarviku. Atvinnuþátttaka barna er mest að sumri til, 23% 13 ára barna voru í vinnu sumarið 2017 og 80% 16 ára barna. Börn á aldrinum 13 til og með 17 ára eru um 6,1% félagsmanna VR að sumri til.

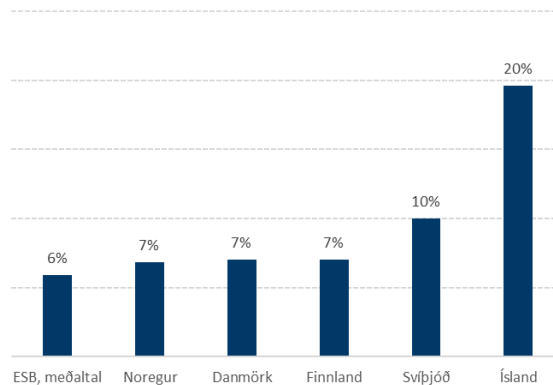
Önnur ástæða fyrir langri starfsævi Íslendinga kann að vera sú að fleiri eldri einstaklingar eru á vinnumarkaði hér en í nágrannalöndunum, en hafa verður í huga þegar sá hópur er skoðaður að eftirlaunaaldur er mismunandi eftir löndum. Sé litið á aldursbilið 70 til 74 ára sést að tæplega 20% Íslendinga á þessum aldri unnu í viðmiðunarviku rannsóknarinnar en 6% að meðaltali í Evrópusambandinu.

Mynd 4 – 15 til 19 ára á vinnumarkaði, 2017

Heimild: Hagstofa Evrópusambandsins

Mynd 5 – 70 til 74 ára á vinnumarkaði, 2017

Heimild: Hagstofa Evrópusambandsins

Samanburður hagvísá

Í Efnahagsyfirliti VR í september 2017 voru bornir saman hagvísar 2007 og 2017 undir yfirskriftinni hvort Íslendingar væru að endurtaka 2007. Hér verða hagvísar aftur bornir saman, nú fyrir 2007, 2015 og 2018. Fljótt á litið er ekki að sjá nein hættumerki líkt og 2007 þegar skuldsetning var há og hafði aukist mikið. Þenslan í hagkerfinu er engu að síður mikil ef marka má fjölda byggingakrana. Bent hefur verið á að núverandi uppsveifla er heilbrigðari en sú fyrri. Sé horft þrjú ár aftur í tímann má sjá að hækkun fasteignaverðs er meiri nú en 2015, atvinnuleysi minna og verðbólga meiri. Þá er hagvöxtur meiri nú en 2015 og skuldsetning heimila og fyrirtækja er lægri. Á tímabilinu hefur krónan styrkst mikið og erlendu starfsfólki fjölgað töluvert².

Hagvísir	2007	2015	2018
Atvinnuleysi (fyrstu þrír ársfjórðungar hvert ár)	2,4%	4,4%	2,9%
Verðbólga (janúar til nóvember hvert ár)	5,0%	1,6%	2,6%
Verðhækkun fjölbýlis undangengin fimm ár (jan. til sept. hvert ár)	103%	45%	71%
Verðhækkun sérbýlis undangengin fimm ár (jan. til sept. hvert ár)	136%	27%	57%
Hagvöxtur á fyrri helming ársins	7,5%	5,9%	6,4%
Skuldir heimila, % af landsframleiðslu	112,3	80,6	74,6
Skuldir fyrirtækja, % af landsframleiðslu	179,6	88,7	85,8
Breyting á skuldahlutfalli heimila undanfarin fjögur ár	22%	-26%	-17%
Breyting á skuldahlutfalli fyrirtækja undanfarin fjögur ár	72%	-72%	-19%
Gengi Evru (jan. - okt. hvert ár)	87,2	147,4	125,5
Gengi Dollars (jan. - okt. hvert ár)	64,6	132,2	105,5
Hlutfall erlendra ríkisborgara á vinnumarkaði (fyrri helmingur árs)	12,0%	11,7%	18,0%
Breyting á kaupmáttarvísitölu VR (janúar til ágúst hvert ár)	8,5%	3,0%	2,1%
Fjöldi byggingakrana (allt árið)	364	224	371

² Stuðst er við þau gögn sem eru aðgengileg 14.11.2018. Það geta verið janúar til september fyrir einhverja hagvísá, janúar til október fyrir aðra eða jafnvel aðeins fyrri helmingur árs líkt og með hagvaxtartölur.

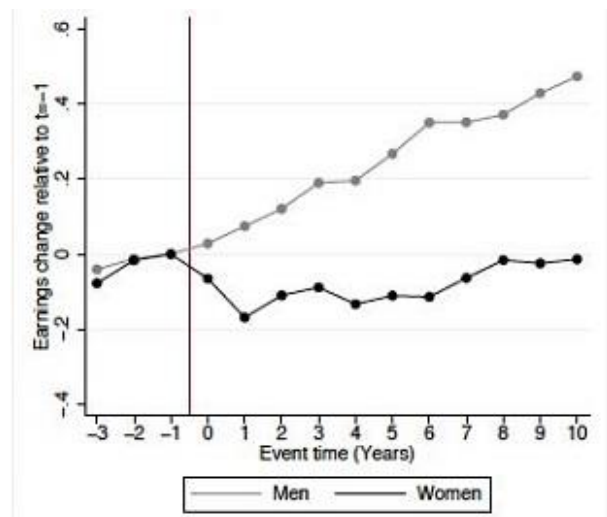
Launamunur kynjanna á heimsvísu

Launamunur kynjanna er u.þ.b. 20% á heimsvísu, þ.e. konur fá um 20% lægra tímakaup en karlar samkvæmt [nýrri skýrslu Alþjóðavinnumála-stofnunarinnar](#). Hér er byggt á launum karla og kvenna í 70 þjóðlöndum eða um 80% launafólks í heiminum. Í hátekjulöndum er launamunurinn meiri eftir því sem hærra er farið í launastiganum en í lágtækjulöndum er launamunurinn hins vegar meiri í lægri tekjuhópum, þar sem konur eru hlutfallslega fleiri en karlar.

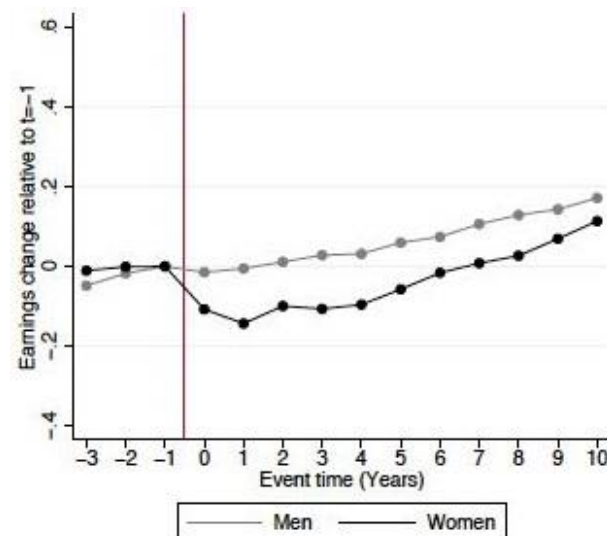
Í nýlegum rannsóknum í Danmörku og Noregi³ kemur fram að fórnarkostnaður kvenna vegna barneigna sé umtalverður á meðan barneignir virðast ekki hafa sömu neikvæðu áhrif á tekjur karla. Rannsóknin í Noregi, þar sem áhersla var lögð á karla og konur með hæstu tekjurnar, sýnir að barneignir hafa meiri áhrif hjá konum í lögfræðistétt og viðskiptafræðingum með MBA en meðal lækna eða fólks með menntun í tækni- og raunvísindagreinum. Á mynd 6 má sjá áhrif fyrsta barns á tekjur hjá lögmonnum á rúmlega tíu ára tímabili, dekkri línan sýnir þróun launa kvenna en ljósari línan karla. Mynd 7 sýnir það sama hjá fólki með menntun á sviði vísinda, tækni, verkfræði og stærðfræði (e. STEM). Í skýrslunni segir að konur með MBA- eða lögfræðimenntun virðist ekki ná sér á strik aftur hvað launapróunina varðar en konur með læknis- eða raungreinamenntun ýmist ná aftur sömu þróun og karlar eða haldi dampi. Gerð var samskonar rannsókn á launum þeirra allra launahæstu og benda niðurstöður til þess að fórnarkostnaður kvenna með MBA eða lögfræðimenntun sé jafnvel enn meiri hjá þeim allra launahæstu en að konur í læknastétt ná hins vegar karlkyns kollegum sínum. Þetta, að mati skýrsluhöfunda, bendir til þess að fórnarkostnaður kvenna vegna barneigna sé minni í störfum þar sem launakúrfan er línuleg en þar sem hún er ólínuleg.⁴

Mynd 6 – Tekjubróun kynjanna – lögmenn.

Myndir 6 og 7 birtust í greininni „The role of parenthood on the gender gap among top earners“, sjá neðanmálsgrein.

Mynd 7 – Tekjur kynjanna – vísindi, tækni, verkfr. og stærðfr.

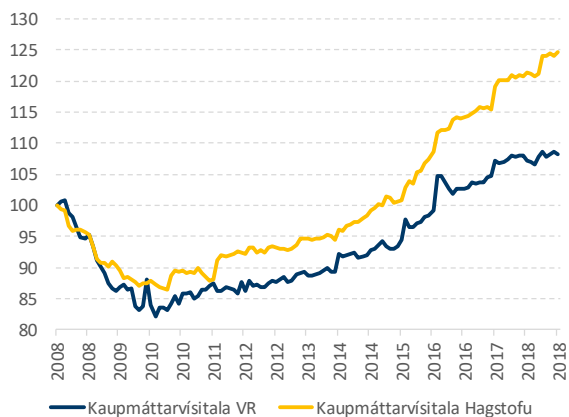
³ Sjá umfjöllun í Efnahagsyfirliti VR í september 2018. Sjá einnig „The role of parenthood on the gender gap among top earners“, <https://voxeu.org/article/role-parenthood-gender-gap-among-top-earners>

⁴ Störf þar sem launakúrfan er línuleg eru m.a. störf sem verðlauna yfirvinnu og vinnu utan hefðbundins vinnutíma, þar sem erfiðara er að dreifa vinnuálaginu og frjálsræði til ákvarðanatöku er takmarkað og þar sem refsað er fyrir styttri vinnutíma og tímabundinn sveigjanleika. Sjá m.a. umfjöllun um ólínulega launakúrfu starfa hér <http://news.cornell.edu/stories/2014/11/full-gender-wage-equality-possible-economist-says>

Mælaborð Efnahagsyfirlits VR

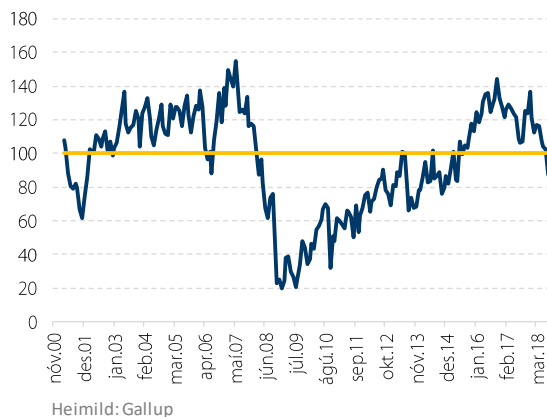
Kaupmáttarvísitala VR og Hagstofu

Vísitölur = 100 í janúar 2008

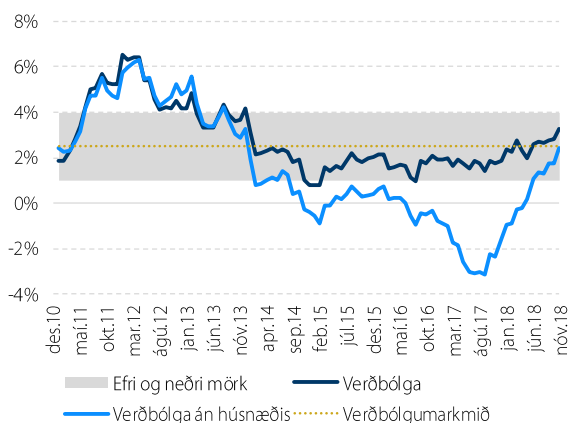
Væntingavísitala Gallup

Gildi yfir 100 þýðir að fleiri séu bjartsýnir en svartsýnir á stöðu efnahagsmála

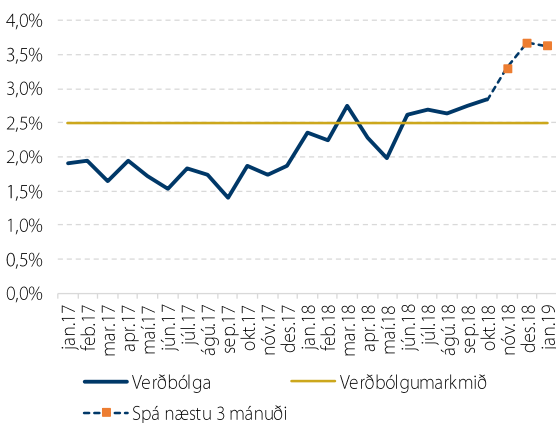
Verðbólga með og án húsnæðis

Gráa svæðið sýnir efri og neðri mörk verðbólguþröngunarmíðs Seðlabanka Íslands

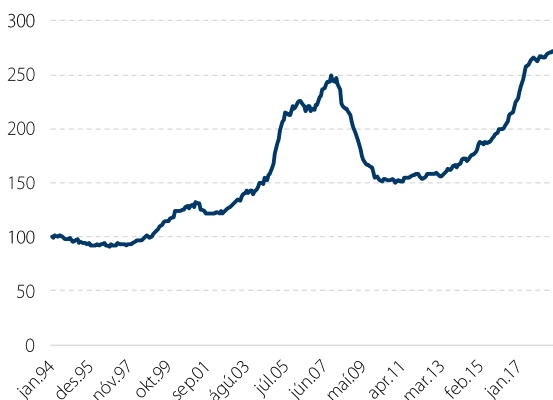
Verðbólga og verðbólguþröngunarmíð til næstu þriggja mánaða

Meðaltal af spám stóru viðskiptabankanna þriggja

Raunverð húsnæðis á höfuðborgarsvæðinu

Verð á húsnæði á höfuðborgarsvæðinu leiðrétt með vísitölu neysluverðs án húsnæðis

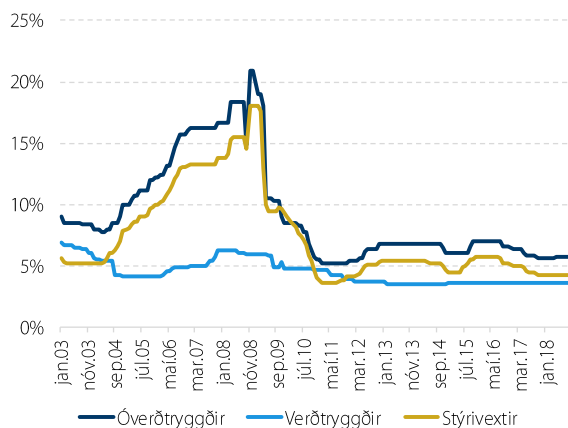
Húsnæðisverð miðað við útborguð laun félagsmanna VR

Þegar línán hækkar þá er húsnæðisverð að hækka umfram útborguð laun félagsmanna VR

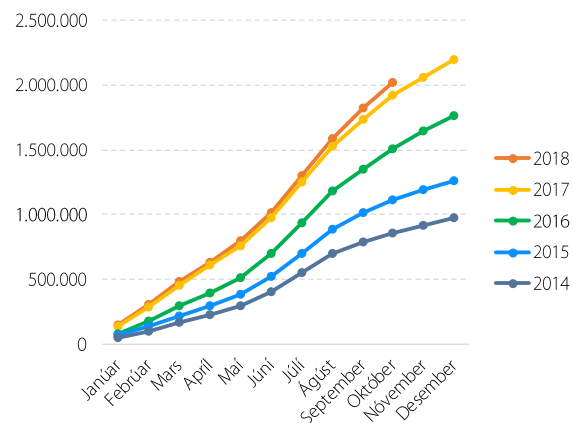
Mælaborð Efnahagsyfirlits VR

Vextir fasteignalána og stýrivextir Seðlabankans

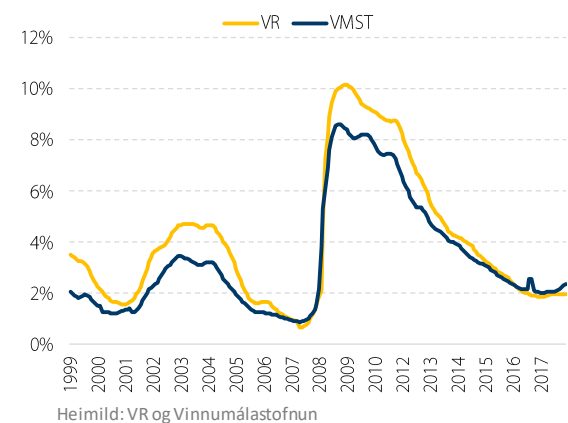

Uppsafnaður fjöldi erlendra ferðamanna

Hver punktur táknar heildarfjölda ferðamanna það sem af er ári

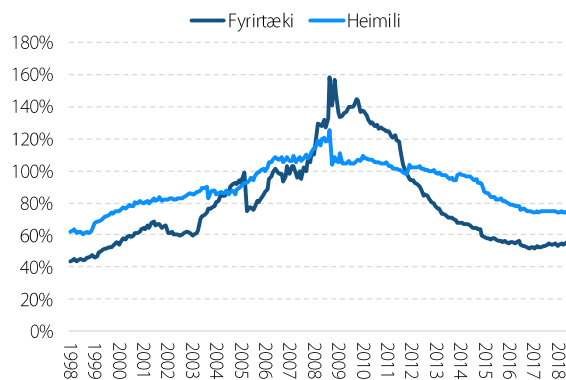

Atvinnuleysi meðal félagsmanna VR og samkvæmt Vinnumálastofnun

Útlán til heimila og fyrirtækja

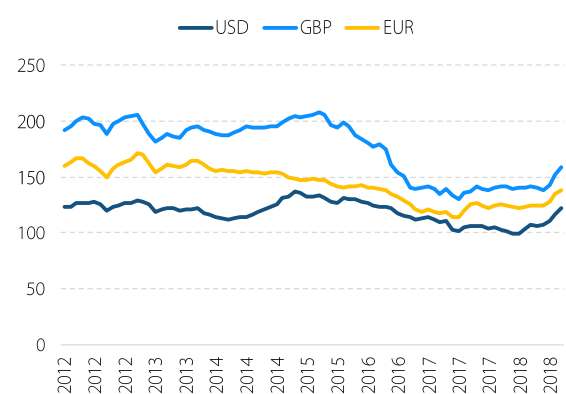
Myndin sýnir útlán sem hlutfall af landsframleiðslu. Ekki er tekið tillit til útgefinna markaðsskuldabréfa⁵

Seðlabanki Íslands, Hagstofa Íslands og útreikningar VR

Gengi nokkurra gjaldmiðla og gengisvísitalan

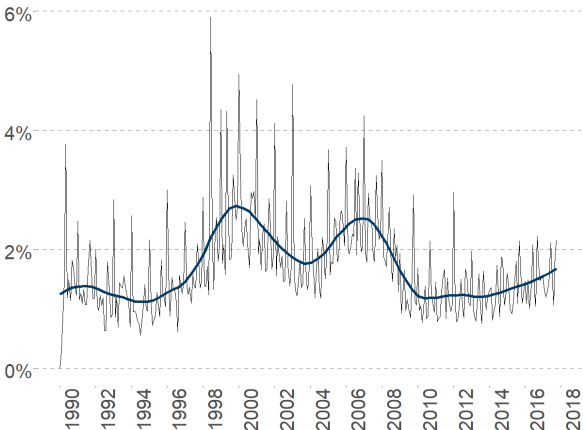
Vísitölurnar sýna hvað ein eining af viðkomandi gjaldmiðli kostar

Heimild: Seðlabanki Íslands

Vinnuskipti félagsmanna VR

Myndin sýnir hlutfall félagsmanna sem skipta um vinnu í hverjum mánuði meðal fyrirtækja innan VR

⁵ Gögnin eru skuld við lífeyrissjóði, útlán innlánsstofnana og útlán ýmissa lánaþyrirtækja (þ.m.t. Íbúðalánasjóður)